

Dr. sc. **Boris Franušić**, izv. profesor
Veleučilište u Dubrovniku
Ćira Carića 4, Dubrovnik

O JEDNOM ZANIMLJIVOM ZIDNOM KALENDARU

SAŽETAK

Početkom godine posjetili su me kolege s Pomorskom fakulteta u Rijeci i darovali mi vrlo zanimljiv zidni kalendar. U naslovu uz Pomorski fakultet u Rijeci navedeni su još Lučka uprava Rijeka i Jadranski pomorski servis d.d. Rijeka.

Kalendar, osim uobičajenih rasporeda dana i datuma po mjesecima, te mjesečevih faza, išaran je krivuljama plimnih valova za tri naše luke: Rijeka, Split i Dubrovnik. Za iste luke donesen je i tjedni izlazak i zalazak Sunca.

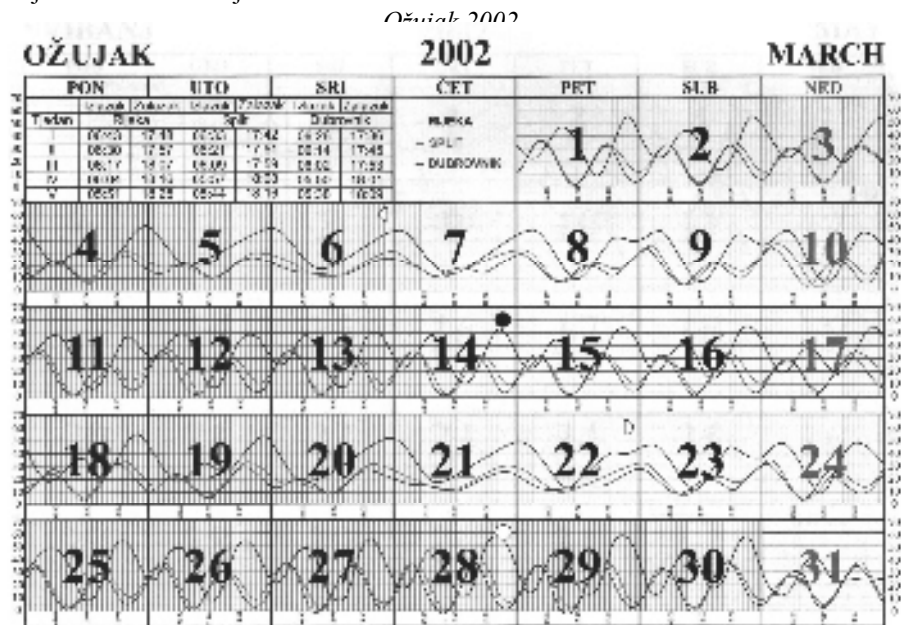
Taj zanimljiv kalendar zaintrigirao me da ga malo pobliže analiziram i to objavim nadopunjujući usput izvore naziva mjeseci u godini.

ANALIZA KALENDARA

Taj kalendar može biti vrlo koristan pomorcima i ribarima, a i svakom građaninu kojeg ne zanima samo dan i datum, već kad je koja mjesečeva faza i koliko je približno duljina obdanice u pojedinom tjednu.

Da bi prikazali gibanje plimnog vala, svaki datum išaran je ortogonalnim koordinatnim sustavom u kojem su po apscisi sati u tijeku dana, a po ordinati visina mora u centimetrima. Plimne krivulje nacrtane su u bojama: crna za Rijeku, crvena za Split i plava za Dubrovnik. Dakle, vrijedni ljudi s Pomorskog fakulteta u Rijeci potrudili su se numeričke podatke iz *Tablica morskih mijena* Jadranskog mora za 2002. g., koje je izdao Hrvatski hidrografski institut u Splitu 2001. g. pod brojem HI-OCO-57, pretvoriti u krivulje. Tako se za svaki dan i sat za te naše tri luke može pročitati visina mora u centimetrima od 0 do 70. Istina, u *Tablicama morskih mijena* nema podataka za luku Rijeka jer ona nije ni među glavnim ni među sporednim lukama. Podaci za Rijeku

su istovjetni s podatcima glavne luke Bakar, a Bakar je jedna od sedam glavnih luka. Međutim, Bakar nema za svoje podatke vezanu ni jednu sporednu luku. To znači da se podaci za Bakar mogu smatrati istim za Rijeku i Kvarnersku rivijeru, ali ne za Krk, čija Baška pripada glavnoj luci Mali Lošinj. No, eventualne male razlike po visini uvijek su zanemarive jer su manje od visine mora koje uzrokuju meteorološki uvjeti. Poznato je da jaki južni vjetar “nabije” more toliko da se plimni val podigne iznad najvećih tabličnih vrijednosti.

Motreći, primjerice, plimne krivulje za ožujak 2002. g. zapaža se da Rijeka ima više visoke vode od Splita i Dubrovnika, koji opet imaju niže niske vode, koje su često blizu nule, a dubrovačka krivulja koncem mjeseca čak pada i ispod nule.

Mjesečeve faze su nacrtane točno po datumima ali uvijek u gornjem desnom kutu. Preciznost bi bila veća da se faza nacrtala u visini približnog sata kad ona nastaje. Primjerice, pun Mjesec u ožujku je 28. u 19:26 pa bi se i bijeli krug mogao nacrtati iznad tog vremena.

Što se tiče vremena izlaska i zalaska Sunca, njihov izvor nije *Tablica morskih mijena 2002.* jer tih podataka u tim tablicama nema. Vjerojatnije je da su se koristili podaci iz *Nautičkog godišnjaka 2002.* Vremena se donose po tjednima u mjesecu pa ne mogu imati veću preciznost jer je to obično vrijeme koje odgovara sredini tjedna. Primjerice za 2. tjedan u ožujku vrijeme izlaska Sunca u Dubrovniku je iz kalendara 06:14, a zalaska 17:45. To odgovara četvrtku 7.3. dok u ponedjeljak 4.3. Sunce

izlazi u Dubrovniku u 06:19, a zalazi u 17:40. U subotu 9.3. Sunce izlazi u 06:08, a zalazi u 17:47. Dakle, razlike su osjetne i razumljivo je da su veće u blizini datuma ravnodnevnice, a manje u blizini datuma suncostaja. U svakom slučaju podaci iz kalendara točniji su za sredinu tjedna.

Sva vremena u kalendaru su naše prve srednjoeuropske zone. Možda je, ipak, negdje trebalo označiti da se od 31.03. prelazi na "ljetno vrijeme" koje je uvećano za jedan sat do 27.10.2002. Tako nam je ovogodišnji Uskrs bio najkraći do sada jer je trajao samo 23 sata.

O IMENIMA MJESECA U GODINI

U ovom kalendaru mjeseci nose imena na hrvatskom i engleskom jeziku. Na engleskom jeziku mjeseci su prevedeni od latinskih imena čije je podrijetlo iz starog rimskog kalendara, dok hrvatska imena imaju svoje podrijetlo po prirodnim i meteorološkim pojavama, te ratarskim radovima u tijeku godine na našem području. Međutim, u raznim hrvatskim krajevima upotrebljavaju se i drukčija imena, često prema crkvenim svetkovinama.

LATINSKA IMENA MJESECA

Januarius je dobio ime po starorimskom bogu vremena Janusu koji je imao dva lica. S jedne strane lice je bilo mladenačko koje je označavalo početak, a s druge strane staračko koje je označavalo svršetak. Postavljen je za prvi mjesec u godini 153.g. pr. Kr.

Febrarius je dobio ime po rimskoj svjetkovini Februar, tj. čišćenja, ali je vjerojatnije da ime potječe prema bogu podzemnog svijeta Plutonu zvanom Februus. I on je kad i Januaris postavljen za drugi mjesec u godini, a do tada su ta dva mjeseca bili 11. i 12. mjesec, dodani starorimskom kalendaru od 10 mjeseci.

Martius je dobio ime od staroitalskog boga Marsa i bio je prvi mjesec u starorimskom kalendaru.

Aprilis je dobio ime po značenju "koji se otvara" što u kalendaru znači mjesec koji otvara proljeće. Međutim, možda je ime nastalo i od Apolona s nadimkom Aperta kojemu je taj mjesec posvećen.

Maius se zove po imenu Maia kako se zvala rimska božica plodnosti. No, ime je možda nastalo i od Jupitera s nadimkom Maius.

Mjesec Junius počastio je boginju žena i braka s imenom Junoni, ali možda i prema imenu rimskog roda Junius.

Julius je dobio ime po rimskom vojskovođi Juliu Cezaru koji je 45. g. pr. Kr. reformirao rimski kalendar, a po zapovijedi Marka Antonia dotadašnji mjesec Quintilis

nazvan je Juli, jer se u tom mjesecu Julije rodio.

Prvi rimski car Oktavian je 8. g. po Kr. dotadašnji mjesec Sextilis nazvao svojim imenom Augustus, kojemu je ime dodijelio Senat 27. g. pr. Kr., a što ima značenje “nepovredivi”.

September, October, November i December zadržali su imena po broju mjeseca u starorimskom kalendaru u kojem su bili 7., 8., 9. i 10. mjesec, a 153. g. pr. Kr. postali su 9., 10., 11. i 12. mjesec u kalendaru.

HRVATSKA IMENA MJESECA

SIJEČANJ. Siječanj dolazi po svoj prilici od glagola sjeći. Naime, tada se preporuča sjeća drva ali ne za grijanje već za gradnju. Tada u drvu nema sokova i vlage, te nema truleži ni crva pa je drvo dobro za gradnju (brodova, kuća i dr.). Međutim, u meterološkom značenju to je vrijeme u godini koje svojom hladnoćom i studeni siječe.

Taj hladni mjesec u godini se u nekim hrvatskim gradovima zove *Malobožičnjak*; *Pavlovčak*, *Prezimec* i *Antonščak*. *Malobožičnjak* je prema svetkovini bogojavljenja (Sveta tri Kralja) i slijedi iza *Velikobožičnjaka* (svetkovine Božića u prethodnom mjesecu). *Pavlovčak* po Pavlu Pustinjaku (15.1.) ili po obraćenju sv. Pavla Ap. (25.1.). *Prezimec* je valjda dobio ime prema glagolu prezimiti, a *Antonščak* po Antunu opatu (17.1.).

VELJAČA. Ime veljača potječe od vela, vele, velac i velak. Velača je nadimak za žene. Ovom se riječi rugaju babi, koja uza svaku riječ pridaju: Velu!, Velu!. Još ima značenje svečan, mrazni, sečko mali, ljuti mraz. Međutim, drži se da ime mjeseca veljača dolazi od pridjeva veli, što znači velik. Dani u veljači oveljaju, jer obdanica postaje sve duža. Također ima mišljenja da je veljača dobila ime po veljoj noći, tj. po pokladama koje padaju u taj mjesec. Ovaj mjesec u hrvatskim krajevima još zovu *Svečen*, *Veljak* i *Svičan*. Imena *Svečen* i *Svičan* dolazi od blagdana Svijećnice (22.2.). Poznato je, međutim, da veljati znači i cviliti kao što mačke u veljači tužno mjauču.

OŽUJAK. Riječ ožujak nastala je od glagola lagati, tj. mjesec je *lažnjak* (l'žujak) gdje je “l” prešlo u “o”. Znači mjesec je lažan (ožujsko Sunce), pa ga u nekim starijim kalendarima zovu *Lažak*. Taj mjesec kod nas zovu još *Gregurješčak*, *Sušec*, *Protuletanjak* i *Marač*.

TRAVANJ. Ime je dobilo po tome što u tom mjesecu trava počinje zelenjeti. Za ovaj mjesec kod nas su još imena *Jurjevšak*, *Traven*, *Mali Traven* i *Avril*. Očito da ime *Jurjevščak* dolazi po blagdanu svetog Jurja (23.4.)

SVIBANJ. Ime svibanj dobio je taj mjesec prema biljci “svib” iz porodice drijenova koja cvijeta bijelim cvijetom u to doba godine. Još se zvao *Veliki traven* te imenima *Filipovščak*, *Rožnjak*, *Sviben* i *Cvjetnjak*.

LIPANJ. Taj mjesec, kao i dva prethodna, ime dobiva po bilju. Naime, u našim

krajevima tada cvate lipa. Još ga zovu *Ivanščak*, *Klasen*, *Rožencvet* i *Pomaič*. Jasno je da je ime *Ivanščak* dobilo po svecu Ivanu Krstitelju (24.6.), *Klasen* je valjda po klasanju žita, *Rožencvet* po cvijetu ruža, a *Pomaič* kao mjesec poslije maja.

SRPANJ. Očito je da mu ime potječe od osnovne riječi “srp”, jer je to vrijeme kad se u našim krajevima srpom žanje. Nastavak – anj dobio je kao i prethodna tri mjeseca: travanj, svibanj i lipanj. Taj mjesec još zovu *Jakopvščak*, *Srpen* i *Mali Srpanj*, a negdje ga zovu i *Ilinščak* po Iliji proroku (20.7.). Blagdan Sv. Jakova se slavi 25.7.

KOLOVOZ. Ime govori o vožnji kola jer je nastalo od kolo i osnove voz glagola voziti. Označava vrijeme kad se voze kola puna žita iz polja. Još nosi imena *Velikomešnjak*, *Kolovošnjak*, *Osemnik* i *Angust*. Velikomešnjak potječe od velike meše (velike mise), što se povezuje s blagdanom Velike Gospe (15.8.).

RUJAN. Iako većina misli da je taj mjesec dobio ime po rujnu vinu, ipak je korijen riječi u “rju” – staroslavenski rjuti, reva, a to od rjova, rjenja (revati, rikati). Prema tome, taj mjesec je dobio ime po tome što se u to doba jeleni idu za košutama i revu ili riču. Za taj mjesec postoje još imena *Malomešnjak*, *Rujen*, *Jesenščak* i *Smokvenjak*. Ime *Malomešnjak* dobio je po blagdanu Male Gospe (8.9.). Prvi put se ovdje sreće ime po početku jednog godišnjeg doba, *Jesenščak*.

LISTOPAD. Očito je da je taj mjesec dobio ime po opadanju lišća. Ovaj mjesec još ima imena *Miholščak*, *Kozaprst* i *Desetnik*. Malo začuđuje da se taj mjesec zove *Miholščak* po svetom Mihovilu koji se slavi koncem prethodnog mjeseca (29.9.).

STUDENI. Ovo je po imenu čisti meteorološki naziv mjeseca. Još ga zovu *Sesvešak*, *Vetrenjak*, *Zimoščak* i *Martinščak*. Ime *Sesvešak* dolazi od blagdana Svi Sveti (1.11.), a *Martinščak* po Martinu biskupu (11.11.), kao svecu u nas poznatom po krštenju mladog vina.

PROSINAC. Smatra se da je ime izvedeno od ime proso. Međutim, kako su ga zvali *Prosjenac*, *Prosunac* i *Prasinac* možda je to ime u vezi sa suncem koje nakon zimskom suncostaja i najkraće obdanice “prosine” i opet pomalo počne povećavati obdanicu. Još ga zovu *Gruden*, *Velikobožičnjak* i *Dvanajestik*.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Ovo je jedan stručni osvrt na originalni i zanimljivi zidni kalendar, a osvrtu je dodano i objašnjenje imena mjeseci u kalendaru. Pa kako ovaj rad ne zahtijeva znanstveno vrednovanje, onda i zaključak nije nužno potreban, ali ipak recimo na kraju:

- a) Kalendar je jedno korisno dnevno ili tjedno proširenje informacija za našeg primorskog čovjeka.
- b) Za njegovo buduće izdanje preporučuje se fazu Mjeseca postaviti određenog dana iznad približnog vremena, koje se ionako nalazi u mreži.
- c) Jasno označiti od kojeg do kojeg dana u godini vrijedi ukazno “ljetno vrijeme”.

Boris Franušić

REVIEWING AN INTERESTING WALL CALENDAR

SUMMARY

Early this year I was visited by two of my colleagues from the Faculty of Maritime Studies in Rijeka, who presented me with a particularly interesting wall calendar. Beside the Faculty of Maritime Studies in Rijeka, there are also the names of the Port of Rijeka Authority (Lučka uprava Rijeka) and the Adriatic Maritime Service Rijeka (Jadranski pomorski servis d.d. Rijeka) included in the headline. Apart from presenting the usual days of the week and dates of the month, as well as the phases of the moon, it also presents tidal streams in three national ports: Rijeka, Split and Dubrovnik, as well as sunrises and sunsets for each week in those ports.

This uncommon calendar has roused me to make a closer analysis and have it published, taking the opportunity by the way to make my own contribution by explaining additionally where the names of the months originate from.

RIFLESSIONI SU UN CALENDARIO MURALE

SOMMARIO

Ad inizio anno due colleghi della Facoltà di Studi Marittimi dell'ateneo di Rijeka (Fiume) mi hanno fatto visita recando in dono un interessantissimo calendario murale. Nell'intestazione, accanto alla suddetta Facoltà, sono citati l'Amministrazione del porto di Rijeka e la ditta Jadranski pomorski servis d.d. Rijeka (Servizio marittimo adriatico Spa).

Oltre alla normale elencazione di giorni e date distribuiti per mesi con le fasi lunari, il calendario è intrecciato di linee sinusoidali che illustrano le onde di marea dei maggiori porti della Croazia: Rijeka (Fiume), Split (Spalato) e Dubrovnik (Ragusa). Il calendario riporta settimanalmente per i suddetti porti l'ora del sorgere e tramonto del sole.

Questo interessantissimo calendario ha stuzzicato la mia curiosità e spinto ad una analisi ravvicinata che qui espongo corredando l'esposizione con l'origine delle parole che si riferiscono ai mesi.